

Asia: VN/1984/2019

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus

Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva sääntely

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi vapaaehtoisuuden puute ehdotuksen mukaisesti?

Muutos on välttämätön, koska seksuaaliväkivaltilanteissa uhrin pelosta johtuva lamaantuminen on voitu tulkita suostumukseksi tekoon. Alistuminen ei ole kuitenkaan sama asia kuin suostumus. Raiskausrikosten keskeinen elementti on ollut tähän asti väkivalta eikä suostumuksen puute. Henkistä väkivaltaa, kuten uhkailua ja uhrin hämmennyksen hyväksikäyttöä, ei ole pystytty todistamaan yhtä helposti kuin fyysistä väkivaltaa. Kuitenkaan uhrin tahdon murtamiseksi ei tarvitse useinkaan käyttää fyysisiä voimakeinoja, koska pelosta johtuva lamaantuminen tapahtuu nopeasti. Nykyisessä lainsäädännössä keskitytään uhrin käyttäytymiseen eikä syytetyn toimintaan, mikä näyttää siltä, että vastuu teosta olisi viime kädessä uhrilla. Näin tekijän oletukset uhrin suostumuksesta aktiivisen vastustuksen puuttuessa voivat vapauttaa hänet vastuusta.

Seksuaalirikoksen tekijöillä on usein ajatusvääristymiä, joihin rikoksia ennaltaehkäisevässä hoidossa yritetään vaikuttaa. Yksi keskeinen ajatusvääristymä on se, että ellei uhri puolustaudu voimakkaasti, hän haluaa olla seksuaalisen teon kohteena. Voimassa oleva lainsäädäntö tukee tätä ajatusvääristymää.

Mitä mieltä olette ehdotetuista säännöksistä, jotka koskevat tilanteita, joissa teon kohteella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan (rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta)?

Säännösten ehdotettu tarkentaminen on tarpeen, koska nykyisessä laissa pelkotilaa tai muuta pätevän suostumuksen antamiseen vaikuttavaa tietoisuudentilaa ei ole riittävästi huomioitu. Jos uhrin päätöksentekokyky on heikentynyt esimerkiksi humalatilaa vuoksi, se muodostaa tekijälle valta-aseman, jota voi väärinkäyttää. Aiemmin joissain tapauksissa ei edes kumuloitunut haavoittuvuus ole johtanut syyksi lukevaan tuomioon, vaan raiskausrikoksesta nostettu syyte on kaatunut näytön puutteeseen, kuten Turun yliopiston tutkimuksesta (Alaattinoglu, T.; Kainulainen, H. & Niemi, J. 2020) tulee ilmi. Nykyisessä rikoslaisessa olevaa avutonta tilaa on tulkittu joskus hyvin ahtaasti, vaikka sitä olisi voitu tulkita toisinkin.

Muut aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kajoamisen törkeän tekemuodon säätämisestä?

Ehdotetussa uudessa muodossa on sanoitettu vakavan väkivallan uhka. Uhrin tahdon murtamiseen riittää pelkkä väkivallan uhka, joten uhkaaminen on otettava tekona vakavasti ja asetettava rangaistavaksi. Näin ollen se ei anna tekijälle mahdollisuutta murtaa uhrin itsemääräämisoikeutta sanoin uhkaamalla ilman, että tekijä joutuu siitä vastuuseen.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta säännöksestä?

Säännöksessä käytetyt määrittelyt selventävät sellaisia henkiseen valta-asemaan liittyviä tilanteita, jotka eivät aina ole tulleet esille, kuten hoitosuhteeseen, työsuhteisiin tai vapaa-ajan toimintaan kuuluvat vallan väärinkäytöt. Myös lapsen haavoittuvuuden tunnistaminen on oleellisen tärkeää, ja sen vuoksi samaa lakia ei voida soveltaa kaikkiin alle 18-vuotiaisiin.

Mitä mieltä olette seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan ehdotetusta laajennuksesta?

Mietinnössä mainitut seksuaalisen ahdistelun muodot, joissa uhria ei kosketeta mutta häiritään muilla keinoin, ovat käsityksemme mukaan valitettavan yleisiä ja jopa normaaleina pidettyjä. Ne ovat uhreille kuitenkin haavoittavia kokemuksia, koska heillä ei ole näissä tilanteissa mahdollisuutta päättää, mitä kuvia haluavat nähdä tai mitä sanoja kuulla. Ahdistelevat henkilöt saavat seksuaalisen tyydytyksen pelkästään siitä, että voivat käyttää psyykkistä valtaa uhriin. Laajennuksen myötä tämä iso yhteiskunnallinen ongelma tulisi näkyviin ja mahdolliseksi rajoittaa sen sijaan, että huomiota kiinnitetään vain fyysiseen ahdisteluun. Fyysinen ahdistelu alkaa olla yhä harvinaisempaa suhteessa muuhun ahdisteluun sähköisen kommunikaation aikakaudella, minkä vuoksi laajennus on erittäin ajankohtainen. On kuitenkin tärkeää miettiä sitä, miten voimakkuutta tai toistuvuutta arvioidaan.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä koskevasta säännöksestä?

Kuten muunkin ei-fyysisen ahdistelun kohdalla, on ajankohtaista tarkentaa säännökset niihin rikoksiin, jotka ovat yleisimpiä. Seksuaalisen kuvan luvaton levittäminen loukkaa samanaikaisesti yksilön kunniaa, yksityisyyttä, seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja ihmisoikeuksia. Se voi olla myös vainoamista. Seksuaalisen kuvan levittäminen loukkaa kuitenkin ihmisyyden intiimeintä ja haavoittuvinta osa-aluetta, minkä vuoksi se on seurauksiltaan vakavampaa kuin muunlaisten kuvien levittäminen.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyden määritelmän ehdotetusta laajentamisesta?

Teon uhrille aiheutetun vahingollisuuden ja nöyryyttävyyden kannalta sukuelinten koskettelu on rinnastettavissa sukupuoliyhteyteen, jossa häneen fyysisesti tunkeudutaan. Voimassa olevan lain mukaan sukupuoliyhteyttä määrittelevä tekijä on sukupuolielimellä peräaukkoon tai sukupuolielimeen tunkeutuminen tai sukupuolielimen ottaminen omaan kehoon. Kuitenkin uhrin sukuelinten koskettelu ilman suostumusta on tunkeutumista hänen seksuaalisuuteensa ja kajoamista hänen kehoonsa seksuaalisella tavalla. Määrittelyyn voisi lisätä suulla tai sukuelimellä koskettamisen lisäksi käsin koskettamisen, joka on tehty seksuaalisessa tarkoituksessa.

"Sukuelin" on käyttökelpoisempi sana kuin "sukupuolielin" ottaen huomioon sukupuolen moninaisuuden. Sana "ottaminen" siinä yhteydessä, on on kyse toisen kehoon tunkeutumisesta, on uhrin kannalta ongelmallinen ja antaa väärän kuvan suostumuksesta. Sopivampaa olisi täsmentää

rikoslaissa käytettyyn sukupuoliyhteyden määritelmään "sukupuolielimen suostumukseton ottaminen omaan kehoon".

Muita aikuisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Termi "seksuaalinen hyväksikäyttö" sisältää vääränlaisen arvotulkinnan, ja ammattilaisten keskuudessa käytetäänkin usein termiä "seksuaalinen kaltoinkohtelu".

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

Lapsi on heikommassa asemassa aikuiseen nähden, ja siten helpommin hallittavissa pelolla tai suostuteltavissa tekoihin, joita hän ei ymmärrä. Kun samaa lainsäädäntöä sovelletaan aikuisiin ja lapsiin, se asettaa lapsen sellaiseen vastuuseen, jota hänellä ei ikänsä puolesta voi olla. Pelkkä nuori ikä tarkoittaa avutonta tilaa. Lapsen kohdistuneen seksuaalirikoksen tehneet ovat saattaneet puolustella tekoaan esimerkiksi sillä, että lapsi oli itse aloitteellinen tai ei näyttänyt kärsivän tilanteesta. Joillakin rikoksen tehneillä tai potentiaalisilla rikosentekijöillä on ajatusvääristymä, ettei seksuaalisesta suhteesta aikuisen kanssa ole lapselle haittaa, jos lapsi ei sitä vastusta. Lainsäädännön ei pidä tukea tällaista ajattelua. On ratkaisevaa, että lapsiin kohdistuvia tekoja tarkastellaan aikuisiin kohdistuvista teoista erillisinä, jotta lasten turvallinen seksuaalinen kehitys, itsemääräämisoikeus ja koskemattomuuden suoja toteutuvat paremmin.

Mitä mieltä olette lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä?

Se on tarkoituksenmukainen, koska rikosnimikkeen tulee antaa teon vakavuutta vastaava kuva. Nimikkeiden täsmentäminen auttaa ilmiöiden tunnistamisessa ja asianmukaisten rangaistusten asettamisessa. Törkeässä lapsenraiskauksessa yhdeksi määrittäväksi tekijäksi on nimetty se, että kohteena on lapsi, jolle rikos on lapsen iän tai kehitystason vuoksi omiaan aiheuttamaan erityistä vahinkoa. Tämä määritelmä pätee aina, kun kyseessä on lapsenraiskaus, ei ainoastaan törkeässä tekemuodossa.

Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?

-

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?

Lapsilla ei ikänsä ja kehitystasonsa puolesta ole mahdollisuutta puolustautua aikuista vastaan. He eivät pysty tunnistamaan, mikä toiminta on seksuaalista.

Kaikesta toiminnasta on vastuussa aikuinen. Sana "sukupuoliyhteys" on sopimaton käytettäväksi tilanteesta, joka on yksiselitteisesti väkivaltaa. Sukupuoliyhteys viittaa vapaaehtoiseen yhteyteen, jossa osapuolet jakavat samanlaisen kokemuksen. Siksi se ei sovi aikuisen lapseen kohdistamaan seksuaaliseen tekoon. Kaikki lapsiin kohdistuva seksuaalinen toiminta on kajoamista tai raiskaamista.

Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?

-

Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?

Lainsäädäntö ei ole pysynyt nykyisen viestintäteknologian kehittymisen tasalla, mitä tulee mahdollisuuteen levittää yksittäisiä kuvia laajalle joukolle. Siksi yksittäisen kuvan levittäminenkin tulisi saada rangaistavaksi teoksi. On kuitenkin muistettava, että lasta seksuaalisesti esittäviin kuviin ei aina sisälly sukupuoliyhteys tai muu seksuaalinen kajoaminen. Näemme tärkeäksi, että huomioidaan se, että kuvia voidaan käyttää seksuaaliseen tarkoitukseen, vaikka kyseessä olisi alastonkuva, jossa ei ole nähtävissä seksuaalista kajoamista lapseen.

Muita lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

Kuulustelutilaisuuden tallentaminen: pitkät oikeusprosessit aiheuttavat tilanteita, joissa alaikäisenä seksuaaliväkivaltaa kohdannut ei käsittelypäivänä ole enää alaikäinen, mutta tapahtuma on melko tuore ja kuulemiseksi tuleminen hyvin vaativaa. Seksuaalinen kehitys usein pysähtyy tai taantuu vahingoittavan teon seurauksena, ja tämä lisää asian käsittelyn traumaattisuutta. Tällaisella nuorella selviytymiskeinot ovat usein vähäisiä. Heille tulisi tehdä mahdollisimman helpoksi jo tallennetun kuulustelun hyödyntäminen oikeudenkäynnissä.

Rangaistukset

Mitä mieltä olette ehdotetuista rangaistusasteikoista?

Rangaistusten korottaminen antaa viestin yhteiskunnalle siitä, että seksuaalirikokset ovat vakava ihmisoikeusloukkaus. Seksuaalisuutta loukkaava väkivalta aiheuttaa uhreille vaikeita mielenterveyshaittoja, jotka eivät ole olleet riittävän huomion kohteina. Vaikka rangaistus ei itsessään ole tekijälle kuntouttavaa, sen aikana on saatavilla uusintarikoksia ennaltaehkäisevää kuntoutusta. Nykyisten lyhyiden rangaistusaikojen vuoksi kuntoutusohjelmia ei aina ehditä toteuttaa, ja tutkintavankeuden aikana niitä ei välttämättä toteuteta lainkaan.

Muut huomiot

Huomioita esityksen arvioituihin vaikutuksiin liittyen?

-

Huomioita muihin lakeihin ehdotettuihin muutoksiin liittyen?

-

Muita huomiota liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin?

-

Konttila Ulla
Oulun ensi- ja turvakoti ry